

UDC 371.4

DOI: 10.34671/SCH.SVB.2020.0401.0009

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ РОБОТИ ГРОМАДСЬКИХ ТОВАРИСТВ ВОЛИНИ 20-30 РР. ХХ СТОЛІТТЯ

© 2020

ORCID: 0000-0002-2922-285X

Марчук Оксана Олександрівна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки

*Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка С. Дем'янука
(33000, Україна, Рівне, вул. Степана Дем'янука, 4, e-mail: oxanna442@ukr.net)*

Анотація. У статті досліджено національне виховання дітей та молоді, що здійснювалося активістами громадських організацій Волинського воєводства в 20–30 рр. ХХ ст. Мета статті – проаналізувати специфіку національного виховання підростаючого покоління в громадських товариствах Волині в зазначений період. Автором використано теоретичні (науково-бібліографічний, історико-логічний, історико-ретроспективний) та емпіричні (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) методи для отримання результатів. Пояснено, що питання виховання молоді в дусі патріотизму є особливо актуальним в часи політичної нестабільності. Зазначено, що активісти громадських товариств Волинського воєводства виробили власну систему національного виховання дітей і молоді. Аналіз архівних джерел засвідчив, що найбільшими громадськими товариствами були «Союз українок», «Просвіта», «Сокіл», «Рівненський Боян», «Українське театральне товариство», «Юнацьке товариство». Члени товариства проводили із молодим поколінням різноманітні заходи: «академії», літературно-музичні вечори, написання і обговорення рефератів, свято Ялинки, виставки народного одягу та виробів декоративно-прикладного мистецтва, організовували екскурсії до визначних історичних місць Волині. Члени громадських товариств активно співпрацювали із закладами освіти та між собою у справі пропагування патріотичних цінностей. Обґрунтовано, що робота членів громадських об'єднань сприяла формуванню патріотизму та національних ідеалів, розширенню наукового світогляду, естетичного смаку та моральних ідеалів у підростаючого покоління. У статті подано рекомендації щодо використання педагогічного досвіду щодо національного виховання дітей і молоді в школах сьогодення за такими напрямками: а) наповнення національним колоритом змісту навчального матеріалу в школах; б) вироблення системи виховання патріотичних цінностей із урахуванням інтересів національних меншин; в) залучення до освітнього процесу воїнів осіб, які займають активну життєву позицію та пропагують відстоювання державницьких інтересів; г) оновлення форм і методів національного виховання із урахуванням стрімкого розвитку комп'ютерних технологій, впровадження технологій Smartосвіти.

Ключові слова: національне виховання, молодь, діти, громадські товариства, активісти, формування, освіта, молоде покоління.

THE NATIONAL UP-BRINGING OF CHILDREN AND YOUNG PEOPLE AS A PRIORITY DIRECTION OF THE WORK OF PUBLIC SOCIETIES IN VOLYN REGION IN THE 20-30 YEARS OF THE XX CENTURY

© 2020

Marchuk Oksana Aleksandrovna, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of Pedagogy
*Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities
(3300, Ukraine, Rivne, Stepan Demianchuk Street, 4, e-mail: oxanna442@ukr.net)*

Abstract. The author of the article examines the national upbringing of children and youth which was carried out by the activists of the public organizations of Volyn province in the 20–30 years of the twentieth century. The purpose of the article is to explore the basic methods, forms and techniques of the national upbringing of the young generation in public societies. The author has used theoretical (scientific-bibliographic, historical-logical, historical-retrospective) and empirical (analysis, synthesis, comparison, generalization) methods to get the results. It is substantiated that the work of the members of public associations was contributed to the formation of patriotism and national ideals in the young generation. The article describes the meaning of the term national education. The largest organization were the «Union of Ukrainian women», «Prosvita», «Sokil», and «Rivne Boyan». The members of these societies held lectures, literary holidays, concerts, Christmas tree festivities. They cooperated with educational institutions. The teachers also participated in the national-patriotic holidays. Every year they held memorial meetings of T. Shevchenko, Lesia Ukrainka and I. Franko. Pupils, students and young people were reading poems, singing folk songs and staged performances. The members of the societies urged children and young people to study the elements of the folk costume and to preserve the folk crafts. The purpose of educational work of the activists of Volyn was to promote the national ideals. The pedagogical experience of the members of the Volyn societies should be used in modern schools. Today it is advisable to use the pedagogical and educational experience of activists of public associations of Volyn in the following directions: a) developing of the education system using the patriotic values; b) the involvement in the educational process of the national heroes, volunteers, persons who has got an active life position and promote the advocacy of the state interests; c) updating the forms and the methods of national education using the rapid development of computer technologies, in the introduction of the technologies of Smart education.

Keywords: national up-bringing, youth, children, public associations, activists, formation, education, young generation.

НАЦИОНАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ И МОЛОДЕЖИ КАК ПРИОРИТЕТНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РАБОТЫ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ ВОЛЫНИ В 20-30 ГГ. ХХ ВЕКА

© 2020

Марчук Оксана Александровна, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры педагогики

*Международный экономико-гуманитарный университет имени академика С. Демьянука
(33000, Украина, Ровно, ул. Степана Демьянука, 4, e-mail: oxanna442@ukr.net)*

Аннотация. В статье исследовано национальное воспитание детей и молодежи, которое осуществлялось активистами общественных организаций Волинского воєводства в 20–30 гг. ХХ в. Цель статьи – проанализировать специфику национального воспитания подрастающего поколения в общественных обществах Волини в указанный период. Автором использованы теоретические (научно-библиографический, историко-логический, историко-ретроспективный) и эмпирические (анализ, синтез, сравнение, обобщение) методы для получения результатов.

Объяснено, что вопросы воспитания молодежи в духе патриотизма особенно актуально во времена политической нестабильности. Указано, что активисты общественных объединений Волинского воеводства выработали собственную систему национального воспитания детей и молодежи. Анализ архивных источников показал, что самыми большими обществами организациями были «Союз украинок», «Просвита», «Сокол», «Ровенский Боян», «Украинское театральное общество», «Юношеское общество». Члены общества проводили с молодым поколением разнообразные мероприятия: «академии», литературно-музыкальные вечера, написание и обсуждение рефератов, праздник Елки, выставки народной одежды и изделий декоративно-прикладного искусства, организовывали экскурсии в выдающиеся исторические места Волыни. Члены общественных объединений активно сотрудничали с учебными заведениями и между собой в деле пропаганды патриотических ценностей. Обосновано, что работа членов общественных объединений способствовала формированию патриотизма и национальных идеалов, расширению научного мировоззрения, эстетического вкуса и нравственных идеалов у подрастающего поколения. В статье даны рекомендации по использованию педагогического опыта национального воспитания детей и молодежи в современных школах по следующим направлениям: а) наполнения национальным колоритом содержания учебного материала; б) выработка системы воспитания патриотических ценностей с учетом интересов национальных меньшинств; в) привлечение к образовательному процессу лиц, которые занимающих активную жизненную позицию и пропагандируют государственные интересы; г) обновление форм и методов национального воспитания с учетом стремительного развития компьютерных технологий, внедрения технологий Smart-обучения.

Ключевые слова: национальное воспитание, молодежь, дети, общественные общества, активисты, формирование, образование, молодое поколение.

ВСТУП

Постановка проблеми у її загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними задачами. Одним із найважливіших завдань, яке стоїть перед громадянами кожної держави, є збереження своєї самобутності, національної ідентичності та власної державності. Для цього необхідно виробити спеціальні механізми національного виховання підрастаючого покоління, яке любить свою вітчизну та готове працювати на її благо. Питання національного виховання дітей та молоді в останні роки набуло особливої ваги у зв'язку з складною політичною ситуацією в країні та загостренням конфліктів на Сході України. Ця проблема знайшла відображення у нинішніх освітянських документах, зокрема, в «Стратегії національно-патріотичного виховання» (2019 р.) пояснено, що «актуальність національно-патріотичного виховання громадян зумовлюється необхідністю консолідації та розвитку суспільства, сучасними викликами, що стоять перед Україною і вимагають постійного вдосконалення національно-патріотичного виховання» [1].

Аналіз історії педагогіки волинського регіону засвідчує, що у першій половині ХХ століття тут виробилася усталена система національного виховання дітей та молоді, яка простежується у роботі громадських товариств Волинського воеводства, відтак їх досвід потребує детального вивчення та належної оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких розглядалися аспекти цієї проблеми і на яких базується автор; виокремлення частин загальної проблеми, не розв'язаних раніше. Загальні тенденції навчання та виховання дітей та молоді проаналізовано в наукових працях таких науковців, як: О. Борейко [2], С. Бричок [3], Т. Джаман [4], Л. Єршова [5], С. Коляденко [6], Р. Найда [7], В. Омельчук [8], Н. Сейко [9]. Дотичною до теми статті є дисертаційна робота Р. Найди «Просвітницько-виховна діяльність молодіжних товариств на Волині (1919–1939 рр.)» [7], у якій здійснено історико-педагогічний аналіз особливостей просвітницько-виховної діяльності молодіжних товариств на території Волині; охарактеризовано основні напрями, зміст, форми і методи просвітницької, організаційної, виховної діяльності молодіжних товариств Волині та виявлено суперечності, провідні тенденції та етапи їх розвитку. У роботі пояснено, що активісти громадських товариств пропагували спортивну, театральну, музичну діяльність, «прогресивними ідеями в контексті просвітницько-виховної діяльності молодіжних товариств на Волині є збереження національної приналежності, підняття освітнього, культурного та фізичного рівня волинян, виховання молоді, відданої ідеям безкомпромісності в боротьбі за волю і незалежність України, спираючись на власні сили» [7, с. 11].

Вагомою для сучасних дослідників історії шкіль-

ництва на Волині є праця «Західна Волинь 1921–1939 р.: національно-культурне та релігійне життя» Ю. Крамара, в якій проаналізовано культурно-освітню політику Другої Речі Посполитої на території Західної Волині. Автор зазначав, що «після травневого перевороту 1926 року і приходу до влади прихильників Ю. Пілсудського, владні кола Польщі закликали до гнучкої політики у національному питанні проводилася політика національної асиміляції в основу освітньої системи «санациї» було покладено концепцію державного виховання» [10, с. 168]. Однак, незважаючи на велику кількість публікацій, в архівах та музеях зберігається багато маловідомих історичних документів про освітню діяльність громадських товариств, вивчення яких дозволить глибше осмислити процес навчання та виховання молодого покоління. Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій в останні роки дозволяє використовувати також використовувати архівні документи подані в Інтернет джерелах.

У статті на основі архівних джерел комплексно проаналізовано патріотичне виховання дітей та молоді Волинського воеводства, яке здійснювали активісти тогочасних патріотичних організацій.

Обґрунтування актуальності дослідження. У дослідженні проаналізовано національне виховання дітей та молоді, що здійснювали члени громадських товариств Волині 20–30 рр. ХХ століття, коли її території входила як Волинське воеводство у склад Другої Речі Посполитої.

Актуальність обраної теми зумовлюється необхідністю вироблення нової системи патріотичного виховання у зв'язку із процесами євроінтеграції та глобалізації. Завдання сучасних освітян – виховати таких громадян, які би, з одного боку, усвідомлювали себе невіддільною частиною світової спільноти та, водночас, зберігали свою національну самобутність та усвідомлювали важливість збереження держави як єдиного цілого.

Необхідність звернення до історичного педагогічного досвіду у виховання патріотизму зумовлена складними політичними процесами, пов'язаними із виникненням нових держав, автономних округів, відтак, потребою до виховання у молоді розуміння консолідувати всі зусилля на розбудову власної держави, а не її поділу.

В останні роки спостерігається процес міграції населення, прагнення національних меншин до пропагування здобутків власної культури. В таких умовах доцільно проводити комплекс заходів, спрямованих на формування в молодого покоління толерантності та поваги до представників інших національностей.

МЕТОДОЛОГІЯ

Формулювання цілей статті. Мета статті – дослідити специфіку національного виховання дітей, яке здійснювали активісти громадських товариств Волинського

воєводства в 20–30 рр. XX століття, та представити шляхи їх творчого використання в закладах освіти сьогодення.

Постановка завдань. Для реалізації поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: а) проаналізувати архівні матеріали про діяльність активістів громадських товариств Волині у 20–30 рр. XX століття; б) визначити основні форми, методи та прийоми роботи, які використовували члени добровільних організацій для пропагування національних цінностей серед дітей та молоді; в) розробити рекомендації щодо впровадження педагогічного досвіду громадських активістів у сучасних школах.

Методи, методика та технології, що використовувалися. Автором використано теоретичні (науково-бібліографічний, історико-логічний, історико-ретроспективний) та емпіричні (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) методи для отримання результатів. Їх використання дозволило систематизувати матеріали про виховну роботу активістів громадських товариств Волині у 20–30 рр. XX ст., виокремити методи, форми та прийоми роботи із дітьми та молоддю, узагальнити набутий ними педагогічний досвід, порівняти роботи різних патріотичних організацій та представити шляхи упровадження кращих здобутків волинських освітян в умовах сьогодення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У 20–30 роках XX століття територія Західної Волині входила до Другої Речі Посполитої як Волинське воєводство. Незважаючи на пропольську політику активісти громадських товариств, духовенство, інтелігенція та загалом жителі краю намагалися виховувати дітей та молодь в дусі націоналізму.

Прикладом цього може послугувати бажання мешканців м. Дубно та навколишніх сіл посилати своїх дітей до україномовної школи. Вони взяли на себе всі витрати, пов'язані із облаштуванням закладу: «Ми, мешканці м. Дубно, бажаємо посилати своїх дітей до української семикласної школи в м. Дубно; всі господарські витрати беремо на себе, якщо магістрат м. Дубно відмовиться взяти на себе ці витрати» [11, с. 6]. Органи місцевого самоврядування теж були зацікавлені в функціонуванні українського закладу, тому в 1921 р. магістрат м. Дубно виділив для потреб школи одноразову грошову допомогу.

Однак найбільше до національного руху та виховання патріотичних ідеалів у дітей та молоді долучилися представники громадських товариств. Як свідчать матеріали архівів, публікації у пресі, найбільшими громадськими товариствами були «Союз українок», «Просвіта», «Сокіл», «Рівненський Боян», «Українське театральне товариство», «Юнацьке товариство». Активісти цих організацій здійснювали національне виховання серед підростаючого покоління Волинського воєводства.

За визначення сучасних вчених, національне виховання – це «історично обумовлена і створена самим народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь» [12, с. 313].

Для підтвердження того, що національне виховання було пріоритетним напрямом роботи громадських товариств Волинського воєводства, проаналізуємо основні напрями їх просвітницької діяльності.

Простежити специфіку просвітницько-педагогічної діяльності «Союзу українок» дозволяють протоколи засідань його членів, у яких подано звіти про діяльність за окремі роки. У ході їх аналізу визначено, що у 1932 р. українки м. Рівного здійснили такі просвітницькі заходи, спрямовані на виховання національних ідеалів у дітей та молоді: організували курси української вишивки, утворили мішаний хор, який виконував народні

пісні, заснували гурток народних танців, підготували до постановки п'єси «Зачарований скарб», провели Свято матері та Новорічної ялинки для бідних дітей, на якому дотримувалися звичаїв та обрядів, пов'язаних із різдвяно-новорічною обрядовістю [13, с. 7].

Національне виховання дітей та молоді виразилося у співпраці «Союзу українок» і дирекції Української гімназії м. Рівне. Активісти товариства допомагали проводити різноманітні виховні заходи. Використовуючи кращі надбання в галузі української культури, вони влаштовували для гімназистів різдвяні вечірки, Свято Матері, великодні святкування. Оригінальною була методика залучення дітей до вивчення календарної обрядовості українців, зокрема, щороку члени «Союзу українок» проводили із учнями шкіл свято Вражаю. Наприклад, у 1927 р. на зібранні «між панянками було розподілено доручення щодо улаштування вечірки для гімназистів» [14, с. 6].

Вагомою була праця «Союзу українок» у справі збереження та пропагування пошани до українського одягу. Члени товариства закликали дітей і молодь вивчати елементи народного костюма та зберігати народні ремесла і промисли. На одному із засідань товариства загальні збори ухвалили «зайнятися збором етнографічної старовини з обсягу жіночого промислу» [14, с. 8]. У 1927 р. завдяки зусиллям союзянок на промисловій виставці було відкрито спеціальний кіоск із польськими ручними роботами, вироби для яких представили дівчата м. Рівне та інших міст.

Національне виховання здійснювалося членами «Союзу українок» під час проведення читань, українських вечорниць та Академій (літературно-музичних вечорів) в пам'ять про Т. Шевченка. Як правило, на них співали дитячо-юнацькі хори, школярі декламували вірші та брали участь у постановці п'єс. Пропагування національних ідеалів здійснювалося шляхом залучення дітей та молоді до читання українських книжок. Активістки «Союзу українок» закликали громадськість забезпечувати бібліотеки регіону національно-просвітницькою літературою. Відомості про подібні заклики подано в звітах товариства [13, с. 29].

До пропагування здобутків національного виховання долучалися активісти «Рідної хати». Як і члени товариства «Союз українок», «Рідна хата» влаштовувала свято Різдвяної ялинки для дітей із бідних сімей. «У Рівному 21 січня цього року для бідних дітей православної віри улаштовується ялинка. Початок забави о 12 год. В зв'язку із вище поданим, прошу надіслати списки українських родин бідного стану», – зазначено в архівних документах про роботу товариства із дітьми та молоддю [15, с. 6].

Національно-патріотична виховна робота членів «Українського спортивного клубу» виразилася у систематичній організації екскурсій для дітей і молоді Волинського воєводства визначними історичними пам'ятками волинського регіону. Так, школярі відвідували Дермань, Острог, Дубно, Луцьк. В ході проведених екскурсій вивчали історію міст і сіл волинського регіону, відвідували школи, знайомилися із відомими людьми краю, оглядали монастирі, церкви, замки. Кожна екскурсія в м. Острог супроводжувалася оповідями про функціонування Острозької академії, а під час поїздок в м. Городок молодь відвідувала красзнавчий музей, де були вивчали флору, фауну, ґрунти, культурні надбання Волині.

Аналіз основних положень статуту товариства «Сокіл» дозволяє стверджувати, що його діяльність сприяла не лише фізичному розвитку дітей та молоді Волині, а й була спрямована на збереження історичної пам'яті, формування національного менталітету, розширення світогляду, та пізнавальних. Члени товариства влаштовували народні забави, долучалися до забезпечення бібліотек літературою національно-патріотичного спрямування, проводили патріотичні заходи з дітьми та

молоддю [16, с. 3].

Любові дітей до рідної пісні, поетичного слова, по-вазі до Кобзаря, сприяли заходи, що влаштовували члени «Волинського українського об'єднання». Прикладом цього може бути проведення Урочистої Академії щодо вшанування пам'яті великого Кобзаря 22 квітня 1934 р. у Рівному. В програмі свята, на якому біли присутні школярі місцевих шкіл, було заплановано читання доповіді (реферату) про життя і творчість поета, перегляд опери «Катерина» М. Аркаса (у виконанні Волинського українського театру під керівництвом М. Певного), виконання пісень на бандурі (бандуристка М. Білогубова), хоро-вий спів (пісні «Б'ють пороги» М. Лисенка, «Україна» Л. Давидовського, «Заповіт» Т. Шевченка).

Позитивним є той факт, що до проведення урочи-стих заходів керівництво Волинського товариства за-лучало учнів шкіл. Так, на святковому дійстві із наго-ди 120-ліття із дня народження Т. Шевченка дівчинка М. Скрипниківна зачитала «Діточу присягу», націо-нально-патріотичні пісні виконували учні Рівненської української гімназії, які співали у хорі разом із членами товариства «Рідна Хата». Це сприяло формуванню у під-ростаючого покоління національного світогляду на заса-дах Шевченкового слова.

Однією із найбільших громадських організацій, що здійснювала національне виховання молоді волинського воєводства, була «Просвіта».

У статуті рівненського відділення «Просвіти» зазна-чено: «Товариство має завданням: а) ширення освіти і національної свідомості серед українського народу та ознайомлення його зі здобутками культури; б) оборона культурних інтересів української людности; в) опікуван-ня українською молоддю в дошкільному, шкільному та позашкільному вихованні» [17, с. 29].

Одним із основних своїх завдань просвітяни вважа-ли зберегти культурну спадщину українського народу та передати її наступним поколінням. Із цієї метою вони збирали та розучували із молодими людьми народні пісні, влаштовували свята обжинок, вечорниці, літера-турно-музичні вечори, вечори пам'яті Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, І. Котляревського тощо: «На субот-ніх вечірках читалися цікаві лекції, молодь співала на-родних пісень, українських, стрілецьких, ставила п'єси Кривиницького, Старицького, Шевченка» [18, с. 46].

Аналіз культурно-просвітницької роботи із молоддю активістів «Просвіти» засвідчив, що члени організації намагалися якомога частіше залучати молодь до прове-дених заходів, в ході яких школярі навчалися любити вітчизну, збагачувалися інтелектуально, розвивали свої акторські здібності, знайомилися із надбаннями україн-ського фольклору, розвивали свої естетичні смаки, ви-вчали кращі досягнення в галузі світової та вітчизняної культури.

Порівняння отриманих результатів з результатами у інших дослідженнях. Дослідження дало змогу проана-лізувати його результати з іншими науковими працями. Встановлено, що на території Волині у 20–30 рр. діяла розгалужена система національно-патріотичних органі-зацій, представники яких долучалися до справи навчан-ня та виховання дітей та молоді. Ця теза прослідкову-ється у дослідженнях Ю. Крамара [10] та Р. Найди [7]. Встановлено, що національне виховання було пріорі-тетним у справі виховання дітей і молоді, що знайшло своє підтвердження у наукових розвідках Є. Гладунової [18]. Визначено основні форми, методи і прийоми ви-ховання, що застосовували під час проведення різноманіт-них патріотичних заходів, які були також частково про-аналізовані у праці Г. Бухала [19].

Результати дослідження значно збагатили наукові відомості про процес виховання волинської молоді у 20–30 рр. ХХ ст. в контексті напрацювань інших дослід-ників становлення українського шкільництва в Західній Україні (О. Борейко [2], С. Бричок [3], Т. Джаман [4], Л. Єршова [5], Л. Сейко [9], Т. Яковичина [20]).

Научен вектор на Балканите. 2020. Т. 4. № 1(7)

ВИСНОВКИ

Висновки дослідження. Отже, у 20–30 рр. ХХ сто-ліття національне виховання дітей і молоді було пріор-итетним напрямом просвітницької роботи активістів громадських товариств Волинського воєводства. Вони проводили бесіди, виховні заходи в школах, влаштову-вали академії, читання, лекції. У їх роботі простежуємо групові та індивідуальні форми. Метою національного виховання були зберегти українську самобутність, пере-дати молодому поколінню пісенну спадщину, культурну обрядовість.

Представники волинської громадськості прагну-ли долучитися до просвітницького руху та виховувати молодь в руслі християнської моралі, прищеплювати їй національно-патріотичні цінності та високі мораль-но-етичні ідеали. Як зазначив, науковець Г. Бухало, «вони переконливим, щирим словом несли в народ та серед молоді знання із української мови, історії, не да-вали забути рідну віру, культуру, свою націю ... будучи людьми далекоглядними, керівники «Просвіти» постій-но тримали у полі зору молодь і дітей» [1, с. 3].

Сьогодні доцільно використовувати педагогіч-но-просвітницький досвід активістів громадських то-вариств Волині за такими напрямками: а) наповнення національним колоритом змісту навчального матеріалу в школах; б) вироблення системи виховання патріот-ичних цінностей із урахуванням інтересів національ-них меншин; в) залучення до освітнього процесу, осіб, які займають активну життєву позицію та пропагують відстоювання державницьких інтересів; г) оновлення форм і методів національного виховання із урахуванням стрімкого розвитку комп'ютерних технологій, впрова-дження технологій Smartosviti.

Перспективи подальших досліджень цього напря-му. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні системи патріотичного виховання молоді в різні історичні періоди та в різних регіонах України, та здійсненні їх порівняльного аналізу, оскільки в історії українського шкільництва вироблено своєрідні педагогічні концепції, реалізація яких сприятиме вдо-сконалою якості сучасної освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Стратегія національно-патріотичного виховання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019> (дата звернення: 02.11.2019).
2. Борейко О. М. Просвітницько-педагогічна діяльність гро-мадських товариств Волині (др. пол. XIX – поч. XX ст.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Житомирський державний педагогічний університет імені І. Франка. Житомир, 2004. 239 с.
3. Бричок С. Б. Церковнопарафіальні школи в системі почат-кової освіти на Волині (друга половина XIX – о 20-ті рр. ХХ століт-тя): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Житомирський державний педагогічний університет імені І. Франка. Житомир, 2005. 20 с.
4. Джаман Т. В. Розвиток народної освіти на Волині (XVIII–XIX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Тернопільський державний педагогічний університет імені В. Гнатюка. Тернопіль, 1999. 20 с.
5. Єршова Л. Жіноча освіта на Волині. Житомир, 2006. 488 с.
6. Коляденко С. М. Зміст та організація діяльності Кременецького ліцею як осередку освіти на Волині (1805–1833 рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України. Київ, 1997. 182 с.
7. Найда Р. Г. Просвітницько-виховна діяльність молодіжних товариств на Волині (1919–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2008. 20 с.
8. Омельчук В. В. Розвиток освіти на Волині (друга полови-на XIX–початок ХХ ст.): дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2002. 237 с.
9. Сейко Н. А. Польське шкільництво на Волині–Житомирщині у XIX – першій половині ХХ ст. Монографія. Житомир, 2002. 158 с.
10. Крамар Ю. Західна Волинь 1921–1939 рр.: національно-культур-не та релігійне життя. Луцьк: Східноєвропейський національний уні-верситет імені Лесі Українки, 2015. 404 с.
11. Українська початкова школа в м. Дубно. ДАРО (Державний архів Рівненської області). Ф. 505. Оп. 1. Спр. 1. 39 с.
12. Гончаренко С. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне, 2011. 552 с.
13. Статут. Протоколи засідань. Лист членам «Союзу Українок» зі Львова. Привітання із Галиції. (Державний архів Рівненської облас-ті). Ф. 3. Оп. 1. Спр. 1, 70 с.
14. Протоколи засідань «Союзу українок» за 1926–1933 рр. ДАРО, ф. 3, оп. 1, спр. 1, 70 с.

-
15. Листування із дирекцією Української гімназії, редакцією журналу «Рідне слово», про надання приміщення та інші. ДАРО (Державний архів Рівненської області). Ф. 481. Оп. 1. Спр. 1, 12 арк.
16. Статут волинського гімнастичного товариства «Сокіл». Житомир, 1910. 23 с.
17. Переписка із повітовим управлінням державної поліції з питань діяльності української організації «Просвіта». ДАРО (Державний архів Рівненської області). Ф. 30. Оп. 18. Спр. 484, 363 арк.
18. Гладунова Є. «Просвіта» і просвітяни. Рівне, 2003. 96 с.
19. Бухало Г. «Просвіта» сіяла світло». Сторінки історії Рівненської «Просвіти». Рівне: Державне реєстраційно-видавниче підприємство, 1994. 47 с.
20. Яковичина Т. Релігійне виховання дівчаток у жіночих закладах Волині в 2 пол. XIX – на поч. XX ст. (на прикладі Острозького жіночого училища графа Д. Блудова). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія та педагогіка». Острог, 2012. Вип. 21. С. 93–104.